బిల్హణ విలాసము

(ప్రథమ తరంగము)

మేరుగిరి కుత్తరంబుగ మేటిబుధులఁ
దనరి పాంచాల దేశంబు వినుతి కెక్కె.
సార్థక మగులక్ష్మీ మందిరాఖ్యపురము
రాజధానిగ మదనాభిరాముఁ డేలు.

సుదతి మందారమాల యన్సుగుణ భార్య
యుతని హృదయంబు హరియించు నద్భుతంబొ
వారివురకుఁ గలిగెఁ గుమారి యొకతె
యామినీ పూర్ణతిలక నా ఖ్యాతి గలిగి.

ఆ బాలిక చంద్రికళవోలెఁ గ్రమక్రమ ప్రవర్ధమానయగు
చున్నంత –

కొంత యౌవ్వన మంకురించెనొ లేదొ
మధుర వాక్సౌభాగ్యమహిమ గలిగె
మధురవాక్సౌభాగ్యమహిమ గల్గెనొ లేదొ
ప్రాగల్భ్య గర్వంబు ప్రాప్తమయ్యె
ప్రాగల్భ్య గర్వంబు ప్రాప్తమయ్యెనొ లేదొ
నెఱ వాల్కనులఁ జూపునేర్పు గలిగె
నెఱవాల్కనులఁ జూపునేర్పు గల్గెనొ లేదొ
స్తనములు కరికుంభసామ్య మొందె.

ఇది 1948లో 19వ యేట రచించిన రచన.

ఆ. స్తనములు కరికుంభసామ్య మొందెనో లేదొ
యల్లనల్ల నంచ ననుగమించె
నల్లనల్ల నంచ ననుగమించెనో లేదొ
రసిక మానసమున మెసల నాం;

చ. సలలిత మైనకీర్తనలఁ జక్కఁగఁబాడుచు గానవార్ధి నిం
పలరఁగఁదొంగఁజేయు నమృతాంశునిదీధితియయ్యు సాహి
విలసిత కాక యుంటఁ దనపేర్మిమఁ గూఁతును నాటకాదులన్
గళలనుబోధఁజేయుటకుశక్తి యమాత్యునితో నృపుండనెన్.

తే. "మంత్రివర్య! గానంబును మనదు బాల
యామినీ పూర్ణఁ లతమ్మ యభ్యసించె
యౌవనాంగి బోధయు నైన యామె యిపుడు
సాహితీ విద్యమాత్రము చదువవలయు.

క. మొగ మెంతయును విలోచన
యుగమే; యురమంతయును బయోధరయుగమే
గగనంబే నడు మంతయుఁ
దగునె యెవరి కైన నట్టి తరుణికిఁ జెప్పన్."

చ. అనవుడు మంత్రి, "దేవర! సమగ్రులు పండితరాజు లెందఱో
మనపురి నున్నవారు తమమానస మొప్పిననేడ పిల్వఁ గో
రిక చెదఁ జిత్తగింపుఁ"డని ప్రార్థనసమ్మతి నొంది రాత్రులన్
ధనపరిపూర్ణులన్ సుచరితాత్ములఁ బూజ్యులఁ బిల్పి యంతటన్

వారిని వస్త్రపాద్యాసనాదులఁ దగురీతి సత్కరించి "మీ రేయేశాస్త్రములఁ జదివితిరి? యేయేవిద్యలఁ బరిపూర్ణులై తి రని యడుగుటయుఁ బండితు లిట్లనిరి.

"వినుమో పార్థివ! కర్మకాండములలో, వేదాంతశాస్త్రమ్మునన్
గణితస్థానమశేషమున్ ద్రికలనన్ గల్పంబులో నష్ట తీ
రున వేదంబులఁ దత్పదక్రమ జటారోహావరోహంబులన్
ఘనవాద ద్యుతిమన్ బురాణతతి మా నైపుణ్యమీపాటిదే"

చ. అన విని భూవిభుండు, బుధులార! మదీయకుమారి నిష్ఠ కా
వ్యనిపుణగా, రసజ్ఞగ సముంచితరీతి నలంకృతిజ్ఞగన్
నరుపఁ దలంచి మాకు రసబోధయె లేదు కవిత్వ మట్టివార్
జనపము నొందునే కవిత ఛాందసవంశమునందు భూవరా!

పితగా వ్యాకరణజ్ఞు నెంచి విడుచున్, పెద్దన్నగాఁ దార్కికున్
మతిగోరున్, నిరసించుచుందురని మీమాంసావర్గపీఠాధ్యు నం
తతన్ తోవెలివేయు దూరముగ ఛందోజ్ఞున్ బలెన్ ఛాందసున్
మతిఁగోరున్ గవితాకుమారి తనయంతన్ గావ్యతత్త్వజ్ఞునిన్

అని యిట్లు పండిత ప్రకాండులు విన్నవించుచుండఁ బిదప నృపతి శేఖరుండు—

"నరసాలంకృతి నిపుణుఁడు
వర కావ్యవిచక్షణుండు వాగ్మియు ఛందో
నిరతుఁడు నాటకతత్త్వం
బెఱిఁగిన కవిశల్లజుఁడిటఁ నెవఁ"డని యడుగన్.

తే. "కలరు మనుపురి సరసు లౌకవు లిరువురు
వారు బిల్హణ మల్హణుల్ ప్రకటమతులు
అందు బిల్హణనాముని నవని బుధులు
కైవశేయుచుంగ మదుషుడు రవనినాథ।

సీ. ... వస్త్రములలోన ధవళాంబరము మేలు
ఋతువులలోన వసంతఋతువు మేలు
పూలలోపలం దావిఁ గొరలు మల్లిక మేలు
ధన్వులలో సుధన్వి మేలు
పరిమళంబులలోన హరిచందనము మేలు
శస్త్రములలో శరాసనము మేలు
పక్షులలోఁ దక్షపదగుంభితము మేలు
సరసిజాస్యలలోన శ్యామ మేలు

తే. ప్రాయములలోన నూత్న యౌవనము మేలు
అఖిలజన రక్షకులలో హరుండు మేలు
క్రతువులలోనఁ బంచమఖయాన్వితము మేలు
... దీర్ఘకవులలో బిల్హణుండు మేలు.

సీ. ... చెప్పంగ విని మోద మెసకమెసంగ
... విని యొయ్యంగము బుధుం డతండు
ఎచట నుండెనో యని మది నెంచి వారి
నడిగి బిల్హణుం బిలిపించె నధిపుడంత.

బిల్హణకవీంద్రుఁ డేతెంచి విబుధులైన
కూడినసుధర్మమునియొడు గొలువుఁజొచ్చి
నృపతి నాశీర్వదించెఁ జేయెత్తి యంత
నమర విభుని బృహస్పతి యట్టు లెలమి.

అట్టు లాశీర్వచనంబులు వదసి మదనాభిరాముండు బిల్హణ కవి చంద్రుని వాసవంబునఁ గూర్పుండఁబెట్టి కుశలప్రశ్నం బడిగి కులగోత్రనివాసాదికంబులఁ దెలిసికొని యనంతరంబు

జనవిభుఁ డతి హర్షంబున
ఘనభూషణములను హారకనకాంబరముల్
ధనధాన్యదుకూలంబులు
మునుపుగ నిడి యనిపి మంత్రిపుంగవుతోడన్.

వలతే దాకృతిలో, సుకావ్యరచనాప్రౌగల్భ్యయుక్తిన్ గుణం డల షడ్భాషలయందు మిక్కిలి ప్రవీణత్వంబు గన్పట్టెడిన్ లలనల్ పిన్నిదిగాంచి ప్రాలుదురు స్వప్రాదేశవంగంబులన్ జూతుకన్పీది, కదాయెటుల్ సుతయొనర్పున్ సత్కలాభ్యాస మున్

ధరణితల కల్పవృక్షము వరవ సుకవి
యతని లావణ్యమంజరి యవనిఁ గలుగు
నాయకాక్షుల హృదయంబు లనెడి భ్రమర
పంక్తులఁ దమయంతటనె యటు వాలఁజేయు.

అని రాజేంద్రుండు పలుకఁగ
విని మంత్రి యనంతరంబు వినయాన్వితుఁడై
"జననాథ ! యెటులయిన నీ
తనయుకు సాహిత్యవిద్య తప్పు" దనంగన్.

ఈతఁడు తాక యెవ్వరుమనీషులు కావ్యరసజ్ఞులున్ మది
యాతలభూమి నా తెలిసినంతకు లేరపుడేమి చేయుదున్
నీతి విదుండవీవు కడునేర్పున నొక్కయుపాయ మెద్దియేన్
బ్రీతినిఁ జెప్పుమీయనుడు నెమ్మదినెంచియు మాత్యుఁడిట్లనెన్.

రాజేంద్ర ! మనయూరిలోనే పూర్ణశీలకమ్ము పుణ్యగుణ్యము గను
గొని పనువ్రతంబు పూనియున్నది గాదె యుట్లను బిల్హ
ణుఁడు కుష్ఠరోగపురంబు వీక్షింప నని పూనికతో నున్న
విందు మల్లగుణం జేసి.

కొమ్మనుకుష్ఠరోగిణిఁగఁ గోవిదు నంధుఁగఁ జెప్పినవారలన్
నమ్మఁగఁ జేసిమీరుభయనంబుల నొండొరుఁ గాంచకుండన
ట్రమ్ముగ మధ్యభాగమునఁ జాటుగ గట్టిద మట్టులైన
ఘమ్మది భంగమొందదనుమంతటసాగును శాస్త్రపాఠముల్

పిమ్మట ధరణీపాలుఁడు
దమ్మంత్రిసుతుల మెచ్చి యట్లే సేయన్
నెమ్మనమున నెలమిఁదలఁచి
గ్రమ్మఁగఁ బిలిపించెఁ బుత్రి కడుకడి నటుడున్

మదనుని మంత్రదేవత సమక్షముగాఁ జనుదెంచి నిల్చెఁబో
యిదియనఁ దండ్రిసన్నిధిఁ నిరీక్షిత శాపనయై నిలన్మునన్
ముదమునఁ గాంచి యుత్సవమున్ బొనరింపుము సర్వశాస్త్రముల్
సదయతఁ జెప్పనందుఁడగు సత్కవి బిల్హణనామఁ డెంతయున్

అను జనకుని వాక్యము బవిని యామినీపూర్ణతిలక తిరవతంద్రితో నిట్లనియె.

'జనకా ! మీకిది న్యాయమె
కనుఁగొన బాతంచ్యధు కుష్ఠము కలలోనైనన్
జనునే ప్రతమును జెరుపన్
గనుమీ మతి నొక్క తెఱఁగు కారుణ్యమునన్'

అని యూరడించి మదనాభిరాముఁడు పుత్రికను దగ్గఱగన్ దీసి కొని శిరంబు మూర్కొని చిబుకం బెత్తి వాత్సల్యంబు పొంగ నిట్లు కుమారితో ననియె.

అటులైనన్ విను నీ చరితంబునకు గీతావంత రాకుందఁగన్
పటమున్ మధ్యగఁ గూర్చి నీకతఁడు గానన్ రానియట్లుంచుమనె
న్నెటాఁ దూఁకుచు వడిఁబంపి; బిల్హణునికీవృత్తాంతముంజెప్పుచున్
సకాశాస్త్రంబు లనేర్పన్‌గోరుటయుఁ దత్పుత్రిఁ జెందునానిట్లనెన్

"నరవరాధిప ! నే చెప్పినదియు తప్ప
కని కుష్ఠరోగ ముఖము గనమ ప్రతము
అనఁగ నిట్లను రాజు "మహాత్మ ! చరితము
మెఱవ సాక్షమె మధ్యఁ దెరను గూర్చి'

కటకటా ! యేమి యొనర్చెద
విటుఁడన్ నిర్బంధపఱుప నృపతి తరళాక్షీ
యటులే కానిమ్మటులో
చటులము నాసేర్పుకొలఁది చదివింతు సుతన్.

అను కవివాక్యముల్ విని గృహంబునకున్ గవిఁ బంపి మంత్రితో
జనపతి నీతిఁ బోవిద! యసాధ్యములే రుచిరమైన మీకు,మీ
వినిచినటుల్ పొసంగె ని పెంటనె మూరుతముంచి యొక్క గీ
మునఫుఠలంకరించి యటఁ గొండికఁ గట్టఁగఁ జేసె వస్త్రమున్.

అంత నొక్క శుభదినంబున విబుధులు ననాతుఃళాను
నరుదేర నా గృహంబున ప్రవేశించి షోడశి బిల్హ
ణుని రావించెను. అంత బిల్హణుఁడు సత్కృతుండై సరస్వతీ
పూజ గావించి యా రాజకుమారిచేత రామాయణ
మొదలు పెట్టించె.

పిదప మదనాభిరామ వృద్ధీధవుంశు
కనకవాహన వస్త్రముల్ కరమువారి
వారి కుచిత సత్కీర్తిని బహుధనముగ
నిచ్చి స్వగృహంబులకుఁ బంపె నెల్ల బుధుల

సుతకున్ బిల్హణకవికిన్
నతతము శాంబూల వస్త్రశయనాశన వం
హితుల వరభోజ్యములని
ది ప్రతిదినమును విద్యానేర్పఁ బలిచెన్ వడిగా

కవిత, విద్య లాదిగ వ్యుత్పత్తిశ్రీ సుతను
సర్వశాస్త్రములును సర్వకళలు
నియమరీతి యొప్ప నేర్పంగా మొదలిడె
విబుధసత్తముండు బిల్హణుండు.

వివిధ ధ్వనివిశేష వసరసాంచిత మైన
నవరసగుణాలంకార శాస్త్రమందుఁ
గవిభావ స్ఫురదర్థ గంభీర మైనట్టి
యుచిత మనోజ్ఞ కావ్యముల యందుఁ
నాశౌచితీ ధీరసేవ్య భూషితమైన
యుపమలినోచిత నాటకముల యందు
బహుబంధ బంధుర బహుసుమవిషయమౌ
సకల కామద కామశాస్త్రమందు

పజ్జనాద్భుత నానార్థ శాస్త్రమందుఁ
బూత మైన ఛందోంబుధిపూరమందు
దధికమతియుత పూత రాజాత్మజాత
బిల్హణునితత్త్వఁ గూతను తెత్తయత్యు.

అది ప్రథమ తరంగము.

— ౦ —

బిల్హణ విలాసము

(ద్వితీయ తరంగము)

అంతమారునకున్ సహాయము నాచరింపఁగ దిఙ్ముఖం
బెంతొ శారదపూర్ణిమన్ వికసింపఁజేసి యొకప్డు తా
రాంతరంగ విహారియైన శశాంకుఁడింపుగఁ బ్రాగ్దిశా
ప్రాంతమందు వెలుంగువాఁడయి యప్పుడే యుదయించెడిన్.

సోమబింబ మలరె యామినీ కామినీ
శ్రోత్రభూష దంత పత్త్ర మనఁగఁ
బుష్పధన్వి తనదు పుష్పబాణంబుల
పదును పెట్టు సానపలక యనఁగ.

క్రందగు చీఁకటుల్ దళిమి కైరవకోరకముల్ విదల్చి, శ్రీ
నందనుచిత్తమాంద్యము ననించి వియోగుల బాధపెట్టుచున్
అందదిరా! పురందర దిగిందిర సుందర కర్ణకుండలం
బైందవమండలం బుదయమందిర మందుఁ బరాక్రమించెడ.

తమమున్ దోలుచు జ్యోత్స్నఁ జల్లుచు దిశల్ ధావళ్యమొందించుచున్
గుముదంబుల్ వికసింప చక్రముల సంకోచింపుచున్ గోక హ
ర్షము మాయింపుచు వార్ధినింపుచు యువస్వాంతంబులాడించుచున్
రమణీమానము త్రిప్పుచున్ హిమకరుండున్ విజృంభించెడిన్.

శయన గృహంబునందుఁ దన శయ్యఁ బరుండి గవాక్షసన్నిధిన్
నయన విలోకనుండయి యనంతఁగలట్టి వియోగరాత్రి క
ప్రియయముగఁగామతాపమును వెల్లగఁజేయు మృగాంకు
జూచుచున్
రయమున బిల్హ వర్ణనమొనర్చెఁ గవీశుఁడు హృద్యపద్ధతిన్.

హిమకర! నీదుమధ్యమున నింపుగనుండు కళంకమున్ వట
ద్రుమమనికొందఱందు;రొకరుల్ శశమందు;రొకొక్కరుల్ కురం
గమని వచింత్రు; కాని విధి కాంతలయోష్ఠము చేయునప్డు నీ
యమృతము దీయుసోపు నపుడందులఁ గుక్షి నిరంధ్రమయ్యెఁబో.

అకసం బిది యనఁ దగ దబ్ధికాని
తార లివికావు పేనభిత్తములుగాని
శశియుఁగాఁడు కుండలితశేషాహి కాని
యంక మిది గాదు శయితమురారి కాని.

ఒకరు కళంక మందు రిఁకనొక్కరు వార్ధిపంకమందు రే
నొకరు కురంగమందురు మఱియొక్కరు మేదినిఛాయయందు రా
కలితకర్కశీలమతి చూపునఁ గన్గొనుదాని నందుఁ బే
నీఁకను దలంతు రాత్రి కబళించిన చీఁకటియందు వెమ్మదిన్.

తూరుపు రాత్రిమన్ గనఁగఁ దోయధి పొంగ వియోగభీతిలన్,
గైరవముల్లసిల్ల వికసంబున పాడఁ, దపింపఁ జక్కవల్
పాఱఁదమంబు, లోకసముపస్ఫుటమై వెలుఁగన్, జకోరముల్
ధీరతనుండ చంద్రవంక స్ఫురింపఁ గురంగిమొగంగెరంగులన్

అందుబింబమున రంగమార్గము గొల్లలాఁటుచు తప్పి
సుందరంబునఁ బైకి లేచి సుమాస్త్రపోరకుఁ దక్షతన్
సుందరాంగుల పూతచిత్తము చూఱగొంటకునై యిటుల్
ముందు చల్లిన మోహపత్రము టో యనందగి వెన్నెలల్.

శారద మనోహరాకాశ కాంతమందుఁ
దీసి రాశి చేసినగంధ మీశకాంతుఁ
డందుఁ దాఁచెనిగాఁ జెప్పనట్టి కమ్మ
కస్తురిరజంబె యీ కళంకం బయారె!

విమల పౌర్ణమాచంద్రబింబ మదిగొ
నద్ది యాకాశవాపిలో నంబుజమ్ము
స్మరుని శరములఁ బద ముంచు సానవలెఁ
సుందరమగు సంధ్యంబిది కందుకంబు.

అని కవి యిటు వర్ణింపఁగ
విని ధరణీపాల తనయ విస్మయ మొప్పన్
మనమున నిటు లూహించెను
గనివిని యెఱుఁగ మిటువంటి కౌతుకములనున్.

అందం బెక్కడఁ గుముదిని
చందం బెక్కడఁ దదీయసౌందర్యకదనా
బంధం బెక్కడ నిది నం
బంధించునె యిట్టివింత జ్యోతిని గంటే.

అందుఁడు గాఁడు బిల్హణుఁ డిదంతయు మజ్జనకవృత్తం బెట్టైయై
వంధరియింతుఁగాక ప్రతినాశము, తప్పక యీ మహాశయున్
గంధరయుక్తి చూతునని కాండపటాంతరమందు రత్నకా
లంధరమందు రాణియు కళానిధిఁ జూచెను మోహవశ్యయై.

యామినీ పూర్ణతిలక యనంతరంబు
సుమకరాకారు బిల్హణుఁ జూచి యపుడె
పంచశరశరజాడితస్వాంత యగుచు
బొంది విధి కవిఁజేరె నా మూర్ఛనొందె.

అప్పుడు సుకవివరేణ్యుఁడు
మెప్పుగఁ బూర్వాచలంబు మీఁదటి దివికిన్
అప్పుడె వచ్చిన చందురుఁ
దప్పక నిరసించుమోము దాఁగని తలఁచెన్.

ద్విజపతిబింబమో ముకురబింబమొ పద్మమొ యాననమ్ము; నీ
రజములో గండుమీలో మకరధ్వజతూపులో వాఁడిచూపులో
ద్విజములో పుష్పగుచ్ఛములో తెలిదుబ్బంగరుగిండ్లో గుబ్బలో
ప్రజననకారయో మెఱుపో బంగరుతీవయో కోమలాంగియో.

హరిణముఁలేని శారద మృగాంకుని బింబముకాని మోము కా
దరయ సుధాప్రపూర్ణమగు స్వర్ణపుఁ గుండలుగాని యుబ్బి కా
పురసిజముల్; సుమాయుధ శరోత్కరశాలలె కాని కావు ముం
గురులు; విటాళి గళ గొల్సులె కాకివికావు క్రీఁగనుల్.

భయదధ్వాంతము చంద్రఖండము ధనుర్ద్వంద్వంబు నిందీవర
ద్వయమున్ గోకనదచ్ఛదంబు విలసచ్ఛంఖంబు తీవల్ సుకుం
భయుగం,బబ్జము, సైకతంబు మృదురంభల్ కాహళుల్ పద్మము
ద్వయమేచేసి మరుస్సమితిన్ మనుపు లీలాహ్లాద్యభావంబులన్.

నాదుమనంబు కాంతకటిన స్తనమధ్యముఁ జొంది క్రమ్మఱన్
రాదు నశించెనో చనులరాపిడివల్ల; వియోగవహ్నిలో
బూదిగ నయ్యెనో సతిమనోజ్ఞసుధాధరసీన్ మునింగెనో
యూఁదినయౌవనాటవిని నుండు మరుండును దొంగిలించెనో.

వరగాత్రీముఖలక్ష్మిఁ గాంచి శశిబింబంబందుఁ గూర్పుండుతన్
మరులన్ గొల్పునపొంగవార్త వినినంతన్ గల్వలేమౌనొకో
వరువెత్తన్వలె వీణానాదమయ్యునన్ బద్మాక్షిమాటాడినన్
చిరుమధ్యంపు యశంబుపోక దివికిన్ జేయెత్తుటే దిక్కఁగన్.

ఇటు వర్ణించెడు రసికుని
చటులతర వాక్యామృతంబు శ్రావ్యముగ శ్రవః
పుటములఁ గ్రోలుచుఁ దేజియు
నటఁ గవి వదనేందుఁ గాంచి యాత్మఁ దలంచెన్.

“చులకన యైన మనంబున
వలపుగ బిల్హణునిఁ బొంద నాయంతటనే
వెలువడ గ్రహించునో గ్రహిం
పఁడో తెలియుట యెట్లు వాని మానసవృత్తిన్.”

అని యిటు వోసి నెమ్మనమునందు ధరాధిపుఁ బుత్రి వానినుం
డి నయనముల్ తటాల్న మరలించియు విహ్వలగాత్రియై వటం
బును దొలఁగించి పానుపునఁ బొర్లుచు మిక్కిలి మన్మథార్త సం
తాపవశయయ్యెను 'నోయిచతురానన ప్రోవు' మటంచుఁ బల్కఁగన్.

అపుడు బిల్హణుం డిట్లనియె.

'కువలయనేత్ర! త్వన్మధుర కౄరకటాక్ష నిరీక్షణాస్త్రముల్
తవిలి వ్రణంబు గల్గెఁ గట! దానిని మాన్పఁగ రెండె యౌషధుల్
భవదధరోష్ఠనిష్ఠ మధురామృతపాన మొకండు, తన్వి! రెం
డవది త్వదీయతుంగకఠినస్తనకుంకుమ పంకలేపమున్.

అనవుడు నాతని భావము
గనుఁగొని సంతోషభరము కౌతుకభరమున్
గనుఁగొనఁగ లేచి యట వెం
టనె యిడె బిల్హణునికిన్ దృఢాలింగనమున్.

వడువునె యున్న నల్లనపునంచునొ విప్పకమున్నె నీవి తా
వడివడి జాఱెఁ; గంచుకము విప్పఁగఁ లేదుగదా యదేవడిన్
విడిపడెఁ దాన్; ధ్రువన్ముఖము వెత్తదుగాని ముఖంబెగాంచెను
మ్మోదనవ్వరా! స్నిగ్ధఫలియించునె తాద్భుతభావరక్తిమన్.

ఆనందాంబుధి మున్గెనో ప్రియ యపాంగాలోకమున్ పేరితోఁ;
దానన్ లోత్కటిమెపానఁ బొచ్చెనొకొ శోత్రద్వారదేశంబునన్;
పీనాశ్లేషమిషన్ స్మరప్పుయయి యావేశించెనో చిత్తమున్;
మానంబున్ విడి ప్రేమతోఁ దగనెనో పైమర్చి యేకత్వమున్.

16

గాజులు మ్రోయఁగా, సకలగాత్రము మిక్కిలి మోదమున్
నై జరిలన్ గగుర్పొడువ, నమ్రముఖై యురమందు స్ఫారవ
క్షోజములున్ మునుంగఁగఁ బ్రసూనశరాసన తంత్రముల్ ద
ర్భాజిలు శ్రీభుజావలయబంధ మమందముదంబు నీయుతన్.

స్మరు శరముల్ ఘనుంధు విరఁజల్లె; పథంబు చలించె; రోహిణీ
వరసుఁడు తాల్చు ముత్తెములచాలు, సితోత్పలయుగ్మమున్‌గనెన్
దరశత; మేల్కపోతమణిశాఖినయుం బొనరించె శంఖమున్;
శరవుగఁ దర్గఁ గోకయుగ మోచెలు పద్మజ సృష్టియెట్టిదో.

పూరితచంద్రికల్ దెగడు ముత్తియముల్ శశి కెంతయో యతం
కారముగూర్ప, మీనుల వికాసము క్రమ్మఱ తగ్గిపోవఁగన్
గాజగుచీకటుల్ విమలకంజముమీఁదను నాట్యమాడఁగన్
మారునిపై రథేశములమధ్యము గోయి శ్రమున్ హరించెతిన్.

హరికాంతుఁడు మౌక్తికముల
ధరించె; శంఖమునమంది ధ్వనియొదో వెడలెన్
గిరియుగ్మము ఉవిపై గిర
గిర దిరిగెను నిట్టపింత క్షితిపైఁగలదే.

లలితతటిల్లత లావణ్య మొసర్చన్
దశముగ నీరు సుధానిధి చిల్కన్
జలదము పూవులఁ జల్లుచు నుండన్
లలితవరంబుల రాల్చె గళంబున్.

వ్రవిమార్జనంబునఁ బ్రవిమల గాత్రియై
యసితపక్ష సుల్లసన మొంది
శారదనిశవోలె శశధరచంద్రికా
ప్రస్ఫార పాండరాంబరము దాల్చి
కచు దీర్ఘ మైనట్టి కబరీభరంబును
గరపల్లవంబునఁ గదియఁ బట్టి
శృంగారపీయూష తుంగపాథోధి త
రంగ రమ్యతలాంతరమున నిలచి

రమణి వేఱొక్క పంకజాలయ జనించె
ననఁగ నొప్పెను రాకా శశాంకవదన
అమల శృంగారయోని విహారభూమి
స్వర్ణమయలత యామినీపూర్ణతిలక.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు

దంపతు లిద్దఱున్ శయనతల్పమునం బొలయుచ్చఁ జొందియా
పెంపున మోముఁదమ్ములటువెట్టి పరుండియుఁదాశలేదు సం
ధింపఁగ దూతియైనఁ గనిపింపదు; శయ్యయుఁగొంచెమైన గం
పింపద కప్పుడుప్పతె యదృష్టవశంబునఁగూర్చె స్నేహమున్.

పిదప బిల్హణకవిగ్రామణి యొకతఱి రాజుపై మిషపెట్టి మదనుని
నివ్విధంబున స్తుతించె.

ఓయీ శ్రీమదనాభిరామనృపతీ! యోషిత్ప్ర శాగ్రభువన్
నీ యాకీర్తిలతాంగి దాఁటు మకరధ్వనీకోగ్రక్షారాంబుధిన్
ఆయాకాశముఁజేరు; భూమిధరమూర్ధారోహమున్ జేసెడి
దాయానం బొనరించు సర్వగృహపాతాళంబుకై యొంటిగన్.

మఱియు నొక్క సమయంబునఁ బ్రియ కలహంబునఁ దమ్ము వీడి యలిగిన ప్రాణేశ్వరిని గనుంగొని నేత్రమిషంబున నిట్లనియె.

కలఁగితి వేంచు సుభ్రువ! యుఁకన్ రుచియింపదు తిండి; పీఠికన్
లలనలసంగతిన్; బరిమళంబులు గిట్టవు; వీడు పోసియో
యలకను రాగిడీ! యుపె జోహరులు; త్వద్విరహంబువల్ల వా
క్కులు సకలంబు గ్రుడ్డివగుఁ గోమలి! నన్ను ననుగ్రహింపవే

ఆ తెఱంగున నానందడోలికలలోఁ దేలియాడు నయ్యవసరంబునఁ జెలికాముఖంబున నీవృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసికొనియా నృపతి, తన పుత్రికను దావించి కోపోగ్రుండై యిట్లనియె.

సుగుణుల రాజపుత్రులను జట్టములన్ బిలిపించి యింటిలో
హాగసగు ముహూర్తం బునిచి సుందరగాత్రకు స్వయంవరంబునన్
దగునటు పెండ్లిచేసి తదుధర్మ్యఁడ నౌదునటంచు నెంచి యుం
డఁగఁ గులమున్ గళంకిత మొనర్తు యింకిపు డేమిచేయుదున్

జనకుం డిటుల్ వచింప వెఱ జంకును లేకవచించెనిట్లు 'నా
యన యిది నీవుచేసినది, యద్దివసంబుగ నీకు మాత్రమే
మనమునఁ గష్టమాయె, శుభమాయెను నాకది; నీవుమధ్యయం
దున దెరగట్ట మాకపుడె తూర్ణమె యయ్యెఁ గర గ్రహింబిలన్.

నరపతి పుత్రీవల్కు విని నాడు కుమారి వటంచు నేఁటికిన్
గరుణ నిసుష్క్షమింతు; మతిగల్గి మనంబున నిష్ఠురైన దు
శ్చరితుని బిల్హణున్ విడచి సద్గుణపై విలసిల్లుపుత్రి! భూ
వరతనుజన్ము పత్న్కలు వివాహ మొనర్చెద నీకు నిప్పుడే.

అని జనకుండు పలుకువాక్యములు విని తండ్రి! యువధరింపుము ఇంతకుఁ బూర్వమే మదీయాంబులగు 'చిత్తనేత్రజిహ్వా ఘ్రాణ శ్రుతి స్పర్శేంద్రియంబులు అతని యధీనంబు లయి వర్తిల్లె. పదులకు సమర్పింపఁబడి చైతన్య శూన్యంబైన యీ వట్టి శరీరంబు నెవ్వరి కిచ్చెదవు. ఇది భావ్యమే. ఇది మిము బోఁటి వార లాచరించెదగునదియే. అని యామినీపూర్ణతిలక విన్నవింప వానిం జెదపెవింజెట్టి భూధవుం డతి క్రోధంబున నట నుండి దిగ్గనలేచి సభకుంబోయి కోటిపాలుఁ డను పేరుగల కొత్వాలుతో "సత్వరంబుగ బిల్హణకవిని బట్టి శిరచ్ఛేదంబు గావింపుము పొమ్మని ఆనతీయ నా కోటిపాలుండు—

కోపంబుచేత నెవ్వఁడు
పాపుల దండించి సుగుణవంతుల నెలమిన్
దే పరిపాలించు నతఁడె
భూపాలుం డగు; నితరుఁడు భూపాలుండే.

క్షితివర! యుట్లే ఓ పనుపు చేయుదుఁగాని భవన్మనంబునం
దతినిపుణంబుగాఁగ నుచితానుచితంబుల నెంచి కర్మ్యమున్
మతికిని దోఁచునాగున నొనర్పుమటన్న నృపుండు దానినిన్
కృతి పరమందుఁ జేర్పమికి కోపముతో విధిలేకయే చనెన్.

ఇది ద్వితీయ తరంగము.

— ० —

బిల్హణ విలాసము

(తృతీయ తరంగము)

అంతఁ జెలికత్తెలవలనఁ దన ప్రియుని వృత్తాంతము దెలిసికొని మూర్ఛిల్లి రాజపుత్రి కొంతవడికిఁ దేఱి నయనాంచలంబులనుండి కన్నీరు వఱదవాఱ ఘూర్ణావిష్టయై లేచి బరుంగిడి వచ్చి రాజమార్గంబున కెదురుచూచుచు ద్వారంబున నిలిచియున్న ప్రణయాధి దేవతను గనుంగొని బిల్హణుఁ డిట్లనియె —

తలపయికెత్తి సంతతము ద్వారమునన్ నిలుచుండి బాలరో
శాలితాపతేతులం దెగడు తెల్లనికన్నుల నేలచూచెదో
తెలియనిదాన! నీవయువతీ సవిలాస కటాక్షవాగురా
వలయమునన్ దగుల్కొనిన వందికబిల్హణుఁ డింక వచ్చునే.

మనోహరీ! యుత్కటనిశాపాతంబున నధరోష్ఠదళంబు చిల్లులు వాఱ నేలయేడ్చెదు. ఈయవసాన సమయంబున కొక్కపరి తవదీయ మందహాస జ్యోత్స్నలఁ బ్రసరింపఁ జేసి మదీయ దుఃఖాంధకారంబు తొలఁగింప వేఁడెద. చైతన్య శూన్యమగు పద్మిని యుత్తమింపు తన ప్రియుండగు తపను సమసరింపుఁ గాక. సచేతన వగు నీ విట్లు చింతింపఁ జెల్లునె. జీవితంబులు శాశ్వతంబులె.

22

ప్రణయపథమున సంభవించిన యీ మృత్యువు అన
టుగుట మొఱంగవె.

అనుచు శ్మశానభూమి దరి కత్తుకనేగి శిలోపవిష్టుఁడై
మనమునఁగవల్లికల్ గనుచు మోమునఁబాపము మొత్తక లెత్తినా
జనపతి పూరుషుండలికె శస్త్రముచేత మదీయ మూర్ధ క
ర్తన మొనరింపు భద్రుఁడ! నిరంతరసౌఖ్యము నీకు గల్గెడున్

అనుటయు నప్పూరుషుండు –

"కవివర! యిప్డు నవ్వుటకుఁ గారణమెయ్యది భీతిలేదె నన్
జనమునఁ జంపమంచనెదు' నాఁగవినత్క 'మదీయదేహ
దవిరళమై ప్రఫుల్లనయనాంచిత వక్త్రసరోజ దేవి కా
గవిసియె యుండ భీతి కవకాశము గల్గునె యొట్లుచూచి

అని వచించి మఱియు బిల్హణకవిచంద్రుఁడు తనప్రియ
వృత్తము స్మరించి యిట్లు భావింపఁదొడఁగె –

స్మరుసిషిలానలన్ బఱపువారుతరం బగుతత్కలొలక భా
స్వరముగఁ జెక్కుటద్దములఁ బత్రలతల్ చెలువార మీ
పర కఠినస్తనాంతర విభాసిత మౌక్తికహార శోభితన్
వరగుణ నాదుభాగ్యములవంటిను సంతతమున్ స్మరించెదన్

కనకపుఁదిగ్గు వంపెఁగ నిగన్నిగలన్ నిరసించు మేనునన్
తనువగు నారువన్ వికసితాక్షిసరోజములన్ బఱుండి మే
ల్కనిన రతవిహ్వలాలసములై తనువంగములన్ జెలంగు నా
ప్రణయిని విస్మరింపనటువంటి సువిద్యనటుల్ స్మరించెదన్.

ప్రిదిలిన పంకజాంతర నివిష్టరుచుల్ మెయిఁ దాండవింపఁగన్
పదములరోచనాతిలకసంగతరాగ మెలర్ప ఫాలమున్
అదెజడ ఘూర్ణమాన నయనాంచలరోచులఁ జిమ్ము మ్రిపియా
వదనము నాదుమానసిక పట్టమునన్ లిఖియించిగాంచెదన్.

జాలువకమ్మలాలు పురుషాయితకేళిని జెమ్మలొత్త నాం
దోళనలక్రియాంబువులు తీరములై ధవళాంబులౌను ము
క్తాలవరాలఁబోలి హృదయంగమ మైకనుపట్ట నొప్పునా
యాలలితాంగి యాననము నాత్మఁ దలంచెద సావధానతన్.

పూర్ణసుధాకరాననను పుల్లవినూతన యౌవనాంగినిన్
శీర్ణితకంచుక స్తనిని నీరదకేశిని గౌరరోచి దు
ర్గీర్ణ శుభాంగిఁ బంచశరతీవ్రశరానల దగ్ధగాత్రి దు
గ్ధార్ణ సుధారసంబుఁ బ్రియఁ జేకువఁగాంతు నిమేషతాన్వితన్

నేపెఱవెంచి తమ్ము నిశిపెమ్మని రాజతనూజ తాఁ 'జిరం
జీవ' యటంచు మూఢఋషినిగ్గున మంగళవాక్కు పల్కలే
బావలపెట్టిపో మెఱఁగ నమ్మకచెల్లః పసిందికమ్మనే
మేవడి నా చెవిన్ జొనిపె మేలది నామది పిదకుండెడిన్.

మఱల లభించెనేనియుఁ బ్రియాధరముల్ తక సరోజనేత్రఁ జి
వర కఠినోన్నతోరసిజ భారవిశేష వినమ్రగాత్రినిన్
గరయుగ పాశబంధమున గాఢముగా బిగియించి మత్త బం
ధరము సరోజముంబలెను గ్రోలద నేయతివ్వగన్.

కుటిలములున్ వినీలములు కోమలముల్ ఘనదీర్ఘముంగురుల్
స్ఫుటితములున్ విశాలములు ముగ్ధములున్ దెలికన్నుదామరల్
పటుతరముల్ విపీనములు జాఘనే యుబ్బిన గబ్బిగుబ్బలున్
దటముగఁ బ్రోధి చూడఁ దగునెచ్చెలి నెంతు గురూక్తవిద్యగన్.

కుందపుమొగ్గలం దెగడుకోమలదంతపుఁగాంతు లొప్పఁబ్రి
క్కందగి వక్త్రచంచలద్భృంగంచలరోచులు చెన్నుమీఱ నే
మందుఁబట్టఁ లతాంగిమొగ మందము; సాధుకృతోపకార మా
నందముతోఁ గృతజ్ఞుఁడటు నామది భావనచేతు నెప్పుడున్.

అంగజుతాల్మి ఖాగ్రమున వందముగా విలసిల్లి సద్దియా
భృంగవిలాసి నీలరుచి నెంతయుఁ గుంతలముల్ పిశంగపై
రంగుగ నుండఁగా శ్రవణలగ్నసితోజ్జ్వలదంతపత్రముల్
కంగవ సార్థకంపముఖఁ గ్రాలుమొగంబు దలంతు మాటికిన్

గళమును వక్కపై పునుఁ గాఁగఁదటాలునఁ ద్రిప్పి వహ్వరే
కులికెడి వెన్పిఱుందపయిఁ గోమలశాటిపరోజ ముంచి ఆ
గ్గలముగు కేశపాశము రకంబుగ దాపలివక్షక వ్రేలఁగన్
శిలుకలకొల్కి క్రీఁగనుల జిమ్మినయప్పటిసోగు చెదన్

సరళము మంజులం బయినచక్కనియొత్తగునాసికంబుచే
విరిసిన పంకజంబటుల వెల్గెడికన్గవచే, స్ఫుటంబు సుం
దరమును మాంసలంబును నితంబగు చెక్కులనిగ్ధకాంతిచే
వలువరష్ఫుర్ధాంశు నిభవంబటు నెమ్మది దోచునెప్పుడున్.

కూటమిలోన నొక్కపుడు కొంతొకదోపము చేసి వేఁడుచున్
మాటికిఁ గాళ్ళపైఁబడిన మానక గెంటుచు నాదుచేతిలోఁ
పైఁటచెఱంగు లాగికొని వద్దర వద్దనుమా యటంచుఁబల్
మాటలు గిన్కఁబల్కుచుఁ గలధ్వని పేర్చినముగ్ధ నెంచెదన్.

పిఱుఁదులవ్రేఁగునన్ జనులవ్రేఁగున మధ్యగ నున్నలేత కౌ
నలు నొకాయసంబయంబున నావాఁడగు మందవిలాసయానమున్
సరసులకైనఁ గాని గనఁజాలని పొక్కిలిలోతు; నూత్నసుం
దరబిసకోమలంబు లగుతత్కరపల్లవ మంటిఁ బాయువిప్పదున్.

అలరి యనంగసంగరవిహారవిరామమునన్ మనోజ్ఞదృ
ష్టులధికహారవశ్యమునఁ జొక్కుచు సోలఁగ, సారతశ్రమన్
కేఁగియునూర్పు లచ్చతమసుర్మకణంబులఁ జిమ్మివేయు స్ని
గ్ధలలితకాంతు లీనువనితామణిముద్దు మొగంబు నెన్నెదన్.

ఇఁటపెనచేత నొక్కయపు డెగ్గొనరించిననన్నుఁగాంచి కో
పింపయు వంతఁ జైకుబికి వెల్వడునశ్రులఁ గంఠమందు స్తం
భించియు నిల్వఁగూర్చికొను సేమివచింపఁగలేక యూర్పులన్
మిడుచెదిపోవు చెన్దఱుగనే చెపుది ప్రేమమయిన్ భజించెదన్.

చటుకున నొక్కమారు వ్యధునీతంబదుకూలము లాగిపై చి యు
వ్వదిబలు హింసపుచూపుఁగద బాపురే యొకస్త్రీకరాంబుజంబుచేఁ
జటుకున గుహ్యభాగము కనంబడకుండఁగఁ గప్పి మేల్ మఱొ
క్కడిదగు కేలఁ బొక్కిలిని గప్పగదా యది వ్రాసి గాంచెదన్.

హాంసకటక త్తె పేత్రమునఁగోరగఁ బైచి హొయలన్ గదంగ నీ
శాంతమునందు దర్పణము గైకొని చూచుచు తుష్టవెన్కగా
వింతగ విల్పు నాదుత్రిభంగము గాంచి వణుంకు వంశ్రిమం
బెంతయు సిగ్గుగ్గఁబ్రియేశ్వను మించెను దాఖినెంచెదన్.

సురభిళపుల్లగంధయుగళోభిత వక్త్రసరోజ మూర్తఁగన్
బిరబిర వచ్చి పైఁబడెడి భృంగము ముద్దుగఁ గాంచి నేత్రముల్
దెఱచుచు మూయుచున్ బెదరికేఁకుచఁ గేశపరోరుహంబుచేఁ
గొరిఁకొరిదోలుచున్ గుదురుబొందము పుగీతములాలిచూచెదన్.

వంచన సేసి ప్రేమ యొటువంటిదొ గట్టన దాగియుండఁ ది
ర్యంచితలోచనాబ్జయుయి ప్రవృత్తహైమనఖేలమున్ దిసా
ళించుమొగంబు ద్రిప్పి యటులిట్టులు లోఁబలయుముందు పే
బొంచియుఁ గొంచెమున్నఁగనఁ దోపచుఁ దిద్దపిరియన్ దలంచెదన్

శరసిహాయల్ గనం దణఫుటాటున దాగ, క్షణంబుగూడ మ
ద్విరహముపైఁ దలఁకన లదిత్క్షణగాంచుచుఁ గుందియాస్యమున్
గరము వయిన్ మనింధిమదిఁ గాంక్షల పైకొన నాథునామమున్
దరమృదుగీతులన్ గలిపి పాడెడిప్రేయసి నెంతకుంచునే.

ఎవరయినన్ గమంగొనెద రేమొకొ నాశ్రితశాంతభాగమో
గ్యవిలసితంబులై యొదిగి కౌధిలవృత్తిఁ జరించుచున్ సుమా
స్త్రవిహతి నుండి ప్రోచుచు విలాసవలచ్ఛలితంబులో కలా
క్షవిలసనద్యుతుల్ మెదల చాడుచునున్న విలోల పదికిన్.

ప్రియా స్మరణము

గమగమలాడి వర్ష్వగ సుగంధము, కాంతములైన చెక్కు టి
ద్దములకలంది పైమృగమదంబున మిక్కిలి మోహనంబుగా
గ, ఘంకరికాది పత్త్రలతికల్ రచియింపఁ జెలంగు నట్టి శ్రీ
తమ్మగ నెన్నొసాస్యము మదంతర దర్పణమందుఁ గాంచెదన్.

బలిమి సురోటకీలములఁ బట్టినపట్టున దంతపంక్తిచేఁ
జలదధరోష్ఠపల్లవము చట్టున మెల్లన నొక్కఁగాఁ దమిన్
బులకితయై మందంబునఁ గమ్మగను మోడిచి హారవక్త్రమున్
గలిగి చెలంగు సీత్కరణ గర్భముఖాబ్జము విస్మరింతునే.

అనయము మందు మక్షయులు కెంపులనమ్మత్వము లుండు దాన్వ్రనన్
ముసిమిసిపువ్వు వెన్నెలల మోవియయున్ దలకొత్త పేల్ సుధా
రసమధురంబులై మృదుతరంబయి మారవిహారకేళికా
రసపుట సంగమంబయి పరంగెడి [illegible] లొల్క వింటెదన్.

కాంచనపాత్రముల్ చెవులఁ గ్రాల, పరంబులు నీల్వరేఖను న్
గాంచక యూర్ధ్వమించిన స్తనంబులపైఁ బవిత్రకొక్కఁ దోయలా
వెంచు నితంబము [illegible] ఘల్లుఘ
ల్లంచును నందియల్ గదల నాదుమదిన్ ప్రియయాన నెన్నెదన్.

లలిత నఖాంకములకరప్రతతుల్ పెనవైచి కౌఁగిటన్
గళమున నిల్పి యుబ్బెడి స్తనంబుల నాయురమందుఁ గప్పి యు
గ్గలమగు హారవక్త్రముఁ గ్రొన్నన మీలితలోలలోచనాం
చలయయి మోహపల్లవ రసంబుల గ్రోల దలంగి నెన్నెదన్.

హారః స్ఫురించుచున్నవవె హరివివర్తితకంధరంబు ల
జ్జారై! వికర్షశోన్నత కుచద్రుతితోజ్జ్వలహార పంక్తి
యాహారై! మృణాళకోమల భుజాగ్రసుసంగత కుంతలంబు లా
హా! రమణీయ వక్రనయనాంచల వీక్షణముల్ మనంబునన్.

అటపిఁ నాదల్ విడిచ్చికొను పట్టుల 'హా' యని యావలించుచున్
లలితమృణాల కోమలతరాంగకముల్ పెనపై చిందోర్లతా
వలయము పైకిఁజిమ్మి పహావా! పరివేషసుధాంశు బింబమున్
నిలుపునఁ ద్రోసిరా జనెదు నెమ్మొగ మెట్టులఁ జూడకుందెదన్.

మఱియుఁడ నొట నెంతటిప్రియమాలిన్ఁగాని దయార్ద్రగాకయుం
డెనమొగమై పరుండి యటుమీఁదట కాలఁగలేక నిద్దురన్
బదలినయట్లు నామొగము వ్రక్కకు మోమిడి దానిప్రేమ
యొక్కడబళి! వేఁకువన్ మెయినిగాల్ చెయిపై చెను దానినెంచనే.

చిఱునగ వానవంబు పయిఁజిందుల త్రొక్కఁగ జాతినట్టి మం
గురు లిరుచెక్కుటద్దములకున్ ద్యుతిగూర్పఁగఁ జైరతంబునన్
గరమునుపింప స్వేదకణ క్రమజాంబులు, మేల్ వగర్పుచున్
బొరిఁబొరి నేవోగుప్తముగ ముద్దుగఁబల్కెడి వ్యాజమొఁగొల్పెదన్.

ఎంతకు రాక నే నిలువ నెంతయు మన్మథపీడితాంగినై
యంతట శయ్యఁజేరి యటులట్టుల దొర్లుచు నుండియుప్పుడున్
జెంతకు రామిదోఁ రమునఁ జేరి యొబిల్లా మూడింగి నెచ్చెలిన్
జింతఁగషంగలించిరాని చెంతకు తేర్చిన కాంత నెంచెదన్.

అడుగులు తొట్రిలన్ మిగుల నాత్రము వేళకు రాకవచ్చునన్
కడువడి ద్వారమందె గని క్రొన్నన శయ్యను బండి నిద్రలో
మొదిగతిఁ దుండఁబోయియొప్పు శయింపఁగఁ గంచుకితాంగయష్టియై
కదుకొని ఫుల్లగండపులకాంకురయైనప్రియన్ భజించెదన్.

పృథుజఘనంబు గద్దెనెడిపేటిక పైకొన నేఁటుటుక్కునన్
విధృతదుకూలచేల వెంగవెంటకు లాగిన పీడకుండ మేల్
విధముగ ముందుభాగమున లేచి చెఱంగుగ్రహించి సిగ్గుచే
నధరితవక్త్రయై యొదిగి యంజలి యొగ్గెడిబాలనెంచెదన్.

అలసయు పీడఁబాఱ పృథులం బగువేనలిజీఱలాడఁ, జం
చలమయియుపక్రమై తిరుగుపన్నని కన్నరమోఱ్ఱు లొప్పఁ, గా
కులజన లేచి యొళ్ళువిరిచికొంచుఁ గురుల్ సరిదిద్ది వంటినా
కున్కలు గలపెాపిఁ గ్రొంజివురుఁగోళ్ళను నొత్తుమిటారినెంచెదన్.

అలి పౌరనాఁడు సౌధశిఖరంబున హాయిగఁగూరుచుండి త
న్నెలయుపుఁ జొద్ద నిట్టులు దిర్గుచునున్ బ్రియుఁడన్న యంతటన్
గలకల నవ్వి వెచ్చలువు గాఢముగా౽ బరిహాసమాడఁగన్
వెలవెలఁబాఱి మైహొయలు పెల్లుగఁజూపు సువక్త్రి నెంచెదన్.

ఒరపరి నెగ్గొనర్చియుఁ బ్రియోత్తుల నేత్రజలిమాలుకొన్నఁ బూ
దక వలుకిన్నఁదాలిచి తలాలున మోమువత్రిప్పి యుంచఁగా
కరవడి కౌఁగిలింప గగురందిన దయ్యును వద్దు వద్దటం
చకటా! సహింప నల్లుపలుకాడెడుమాయలమారి నెంచెదన్.

తాళిమితో స్మరింతు నయితన్, క్షణబుద్ధను, మీలితాక్షి, ని
ద్రాలస సంగభంగ కలితన్, విమలోజ్జ్వలపాండుగండ జృం
భాలలితోజ్జ్వలద్వదనపంకజమారుతగంధలోభనో
ద్వేలమదభ్రమద్భ్రమరవిభ్రమలోలవిశాలలోచనన్.

సంగడికత్తె లొండొరులు చల్లఁగఁ జేరి మదాలసేక్షణన్
సంగతి తా మెఱుంగ నటు చక్కనియాతఁ డెవండె యంచుఁ బల్
భంగుల మేలమాడ "నెటువాని నెఱుంగ" మటంచు నట్రి మొ
వ్వంగ వచించియున్ గసురుపాటున మించినకాంత నెంచెదన్.

ప్రథమపుసంగమంపురతిఫక్కిని లజ్జిత యైనజవ్వనిన్
మధురముగా గభీరముగ మందముగాఁ గనుఁగొంచునుండఁగా
నధరముకంద నుస్స్వరసురంచుఁగడున్ శ్రవణోత్పలాగ్రమున్
విభుత మెఱచ్చుచున్ దళుకుబెళ్కులఁ జూపులఁ దాంగి నెంచెదన్.

నిరతము నెంచెదన్ గమననిర్జితమానసరాజహంసినిన్
గురుతరకేశపాశపరిభర్త్సితకేకికలాపనున్ మనో
హరవర లోచనద్యుతి నిరాకృతమత్తచకోరలోచనన్
సరసమృదూక్తి మాధురిమ నాశితకోకిల కంఠకూజితన్.

రతిసమయంబునం దలసి ప్రాలి యురంబున నాదుమోవి పన్
గుతుకముతోడఁ బల్మొనల నొక్కుచు జల్లనఁ బల్కరింప దో
ర్లతికలఁ బట్టి కౌఁగిటను గ్రక్కునఁ గ్రుచ్చియుయారెఁ యర్థపీ
లితదృశయావు నయ్యు నిదురించు ననంగపతాక నెంచెదన్,

ప్రియా స్మరణము

౨.

తనకీరు ప్రక్కలన్ జేలు లాక్కొనిరా మదనోత్సవంబులన్
గనుఁగొనఁ గేళికావనికిఁ గాల్నడవచ్చుచు నన్నుఁ జూచియున్
జనములు మాతురేమొ యని చయ్యనఁ జూపు మరల్చి వెండియున్
గనుఁగొనలన్ గనుంగొనుచుఁ గ్రమ్మఱ నొప్పెడి బాల నెన్నెదన్.

బలిమి నొడల్ విదిర్చి కొమ్మ ఝంగిని బొట్టను నక్కళించి ద్రో
ర్వలయము పైకి నెత్తి చనుబంతుల నుబ్బఁగఁ జేయుచున్ బలేఁ
వళులు నడంగ నాడు కనుపట్టఁగఁ జేయుచు నాభిరంధ్రమున్
బొలుపుగ నాకుఁ జూపునఁట దీని జాణను వ్రాసి గాంచెదన్.

ముద్దుల మూటగట్టఁ గలకొల్పగు మెల్లని చిల్క పల్కులన్
నిద్దపు మేల్తనుం గొనల నీటగు వంకర చూపు ప్రోవులన్,
అద్దిర! యూ హొయారి నడలందములున్, జిఱునవ్వు వెన్నెలల్
ముద్దు విలాసచేష్టల ప్రమోదము నన్ మదిఁ గాంతు నిత్యమున్.

సురతములోన నన్నుఁ గని సొక్కపుఁ గన్నవ మూఁతపడ్డ, ముం
గురులు మొగంబు మీఁదఁ బడి క్రొత్త హొయల్ గనిపించఁ జేయఁగా
వళులు తరంగలోచనను స్వల్పకటిన్ సురతైకపాత్రినిన్
సరసిని రాజహంసగమనన్ భజియింతు సదా మనంబునన్.

మెల్లన మూసి నేత్రములు మేల్తను వొమ్ములపైకిఁ జిమ్ముచున్
దెల్లని చెక్కిళుల్ కరము నీటు చలింప గళంబు వంచియున్
పల్లవ హస్తకంకణరవంబున కొప్పుగఁ గద్దమందు ప్రే
ల్లన వొప్పి దోఁచెను నన్ను మమున్నను తోఁప నెన్నెదన్.

స్వాంతమునన్ సుదుర్భిది విచారములేక వధానివాసు జ
న్మాంతరమందుఁ గూడ విరహంబు జనింపకయుండు నట్లుగన్
వంతగవల్లె వేసెదను సంతతమున్ హృదయేశ్వరిన్ మనీ
మంజరి నాస్వరు ను నవయౌవనపూర్ణతనూ విభూషితన్.

బారః యొయ్యారపుంగనుల యందపు వంకరత్రిప్పు చొప్పు, అ
య్యారె! రతంపువిభ్రమమునందలి వత్రిలతావిభంగికల్
మీఱెడి యాస్యపుం ఎకుకు; మేలుకరంబులఁ గప్పుగుబ్బ; లా
హా! రమణీయదంతవక్షితా ధరమున్ మదిఁదాయ విప్రమస్.

వలిగియు పీడఁబాటిననునం బగువేనలినుండి క్రొవ్విరుల్
జలజలరాల, సున్నతకుచంబులపై సరముల్ నటింపఁగా
వలఁత క్రొవల్ చెమర్ప వదనాబ్జమువాడ రతంపుఁబోరిలో
భళి! చిఱునవ్వునవ్వి తలవంచినకంబుగళన్ దలంచెదన్.

హారత కేళిలోన నిశిజాగరముండుటఁజేసి పోలుచున్
దారలు చంచలంబు లయి తద్దయు వక్రములై తగన్ ద్రిపా
భారమునన్ముఖాంబుజము వంచుమనోహరిఁ గాంత సెంతు శృం
గారవిహారహారికములాకర రాజితరాజహంసినిన్.

సకలలావణ్యాధరశశిసన్నిభవక్త్ర, విశాలనేత్రఁ బు
ష్పకమృదుగాత్ర, రాజదలసాలసవిహ్వలగాత్రఁ దుంగపీ
నకుచసవర్ణపాత్రభరనమ్రము, విలోలితనీవివస్త్రఁ గ
గ్రమకటిఁ దలంచెదన్ సురతరంగపుణ కృతసూత్రధారిణిన్.

స్వాంతసరోజలీనమధుపాంగనతో మృగనేత్ర! కోరెద మా
ర్గాంతర నిశ్చలాకులదృగంచలతో విడఁదీయకుండ జ
న్మాంతరమందునైనఁ గరుణార్ద్రతఁ గోపము వీడి బ్రహ్మ మా
కెంతయు సంతసంబుఁ గలిగించెడుఁగాక యటంచు నెంచెదన్.

విరివిలుకాని యుగ్గలపు వేఁడిమిజ్వాలల కోర్వలేక క
న్నీరమొఁగిడించి చిర్నవుల నవ్వుటిభాషణముఁ దెల్పుచోరి! చె
చ్చెర నెదవ్రాలి మైమఱచు జీవముకన్న నభీష్ట యామునో
హరి! ననుకంపన్, ముగ్ధ నెద నమ్ముకచెల్లి! స్మరింపకుందునే.

ప్రాంచదనంగ సంగరవిహార విరాజితరీరయై విజృం
భించియుఁ గేళులన్ మిగుల మించఁగ నీనికఁ వర్ధు వ
ద్దంచు వచింప భీతమృగియట్లుఁ జంచలనేత్రియౌచు నే
త్రాంచలపూరితాశ్రుకణ యా ప్రియ ధ్యాన మొనర్తునెమ్మదిన్.

వదనసరోజ మానిమధుపానము చేయఁగ వచ్చి గండుతు
మ్మెదగమి ముద్దుపెట్టుకొని మించియొనర్చెడి ఝుంకృతంబులన్
బొదివిన కష్టధాత మృదుముగ్ధ కరద్వయ కంకణక్వణం
బది విని నవ్వుడెల్ల హృదయంబు హఠాత్తుగ వ్రీలిపోవదే.

హరుఁ డిపుడేనియున్ వదలఁడయ్యెను దుస్సహ కాలకూటమున్
ధరణిని బృష్ఠభాగమునఁ దాల్చి భరించును గూర్మరాజు; కాఁ
గరము దహించినన్ జలధిగట్టిగఁ దాల్చెను బాడబాగ్నినిన్
మఱియొకరీతిఁ జేయుదురె మాన్యులు చేయఁగ స్వీకరించినన్.

నాలోని భూమిని నా ప్రియ మృదుపాద
 ములు నొత్తుభూమిలోఁ గలుపవయ్య
నాలోనిజలముల నా ప్రియ జలకేళిఁ
 దేలెడు సరసిలోఁ దేల్పవయ్య
నాలోనితేజస్సు నాప్రియ నగుమోముఁ
 గాంచునద్దంబులోఁ గలుపవయ్య
నాలోనిచిఱుగాలి నాప్రియ విసరుకొను
 వీవనగాలిలో విడవవయ్య

నాదునభము నాప్రియయుట్టు నాటవయ్య
తత్త్వదంతలు పంచభూతములఁ గలుపు
మిది విధాత! నేయాచించు తుదివరంబు
తనువు పంచత్వ మొందినన్ దనట గనరు.

అని కవి యిటు విలపింపఁగ
వివశాననులై కనుఁగొని వేగ జనంబుల్
వినిపించిరి విస్తరముగ
మునుపట వినినట్టిదాని ముదముతోఁ బలికెన్.

అట్టికవికుల భూషణు ననునయించి
సంతసంబును జూపుచు చనుము తెమ్ము
అనెడివారి మాటలువిని యవనిధవుఁడు
కవివతంసుని రప్పించెఁ గరుణఁ గడఁగి.

అట్లు రావించి కవివందుఱిఁ బ్రసన్నుని గావించి యగ్నిసాక్షికముగాఁ దన తనయనొసఁగి మహా వైభవముగాఁ బెండ్లి గావించె. అంత నొక్కనాఁటి నిశాముఖంబున బ్రేమతప్తుఁడగు మనోహరుం గాంచి ప్రమోదవీచికలఁ దేలియాడుచు రాజకుమారి యాతని కిట్లనియె–

మాటు మడంగలే, దిఁకను మానవులున్ నిదురింపలేద యి
ప్పాటున దీపముల్ వెలుఁగుఁ; బ్రక్కసఖుల్ గుతుకంబుతోఁ గనన్
బాటుగ నున్నవారు ప్రియ! జాలు! ముహూర్తము తాళరాదొకో
గాటముగా క్షుధార్తుఁడగుఁ గాక భుజింపుమ రెండుచేతులన్.

పిదప రాజును దనయయు బిల్లయుండు
లక్ష్మికిన్ వాస మైనపురంబునందుఁ
జాల సుఖముగ రాజ్యంబు నేలుచుండి
లక్ష్మిపతి దివ్యదృష్టిపాత్రతను గనిరి.

ఇది తృతీయ తరంగము
సమాప్తము.

— o —

36

*శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

ఆత్మవిదులు పూర్వులు మన స్సనెడుగుహను
వెలుఁగు పరమపురుషు నుపాసింత్రుగాక
మే మల యశోద యొడిలోన మెసలుచిన్ని
కృష్ణలీలామృతాబ్ధిఁ గ్రీడింతు మెలమి.

అమృతరసముల విడి మత్పదాబ్జరసము
లీల మౌనీశ్వరులు భక్తిఁ గ్రోలుచుండ్రొ
యని స్వపాదాబ్జరసపాన మాచరింపఁ
గోరు చిన్నికృష్ణుండు మా కొసఁగు సిరులు.

వేణునాదంబు తమ్ములై విందుసేయు
నుమపుఁడీయుని చూడ్కి ననుగ్రహింపు
మీ వనుగ్రహించినఁ గృష్ణ! యితరమేల
నీ వనుగ్రహింపకయున్న నితరమేల.

నుదుటన్ ముంగురులాడఁగా న్నెమలికన్నుల్ జుట్టులోఁ గ్రుచ్చి యా
బెదరుంగన్నులఁ గొంటెచూపులొలయన్ బింబాధరోష్ఠంబుతో
మృదువౌ తీయని వింతచిర్నవులతో మెండైన ధైర్యంబుతో
ముదమౌ మోహనమూర్తి మాకనులముం దొప్పారనర్తించుతన్.

---

* శ్రీ కృష్ణ కర్ణామృతమునుండి – 1935 రచన.

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

శ్రీయుఁదనమున నుంచెను శ్రీయు నగుచుఁ
గొంటెఁదనమున నుంచెను గొంటె యగుచు
ఇట్టి దనరాని యాచిన్ని కృష్ణుఁడొక్క
మీ మనసు నీడ్చుకొనిపోవు నేమిసేతు.

ముల్లు రని మెల్లఁగాఁ జిఱుగజ్జె లదర
తమ్మిపువ్వుఁబోలు లేఁతపాదములతోడ
గజ్జియల మ్రోఁత కనువుగా గానములను
మురళితో నాదు జీవితమూర్తి వచ్చె.

ఇతఁడె మౌనులమనసు హరించు దొంగ
వాఁడె ముదగోపికల మాయువలువదొంగ
ఇతఁడె గర్వితుమద మణఁగించుదొంగ
వాఁడె నా మనసు హరించి వలచుదొంగ.

తీపితీయన మా చిన్ని దేవుమేను
తీపితీయన మాచిన్ని దేవుమోము
తేనెవలె పూనుచిర్నవ్వు తీపితీపి
తీపి తీపి శ్రీకృష్ణుఁడే తీపి తీపి.

సకల నిర్వాణరససుధా ఝరులచేత
నితరరసముల నెల్ల ఖండించి కృష్ణుఁ
స్వైరముగఁ బ్రాఁకిడియమృతజలధు లగుచుఁ
ఇల్ల నగునీదిఱుకవులు జయము గనుత.

38

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

తరుణ సుందర మందార తరువుక్రింద
మురువుకొందవం దగుమోవి మురళి మోపి
గోపులను గోపికల గోవత్సములను గొలువ
మోహనముగఁ బాడెడి గోపమూర్తిఁ గొల్తు.

మురళి! శ్రీకృష్ణు చిర్నవ్వు మోముఁదమ్మి
యూర్పుఁదీయన తెలిసిన నేర్పుగత్తె!
మ్రొక్కి ప్రార్థింతు నిముఁగెంపుమోవి మోపి
నపుడు నాస్థితి చెవినంటి హరికిఁ దెల్పుమి.

మదిని కృష్ణుని కిడి శూన్యహృదయ యగుచు
రిక్త కుండలో దధిఁజిల్కరించురాధ.
రాధ మోముఁ గన్గొనుచు క్షీరంబు పిదుక
నెద్దుఁ గట్టెశౌరియు జగం బేలుఁగాత.

రాసక్రీడాష్టకము

అంగనామంగనా మంతరే మాధవో
మాధవం మాధవం చాంతరేణాంగనా
ఇత్థమాకల్పితే మండలే మధ్యగః
సంజగౌ వేణునా దేవకీనందనః (మూలశ్లోకము)

అరుదెనఁదానునిల్చి తనకింతులు పార్శ్వములన్ వసింపగాఁ
గరములు గంధపాళిఁ జెలగన్ జలధిన్మణి విద్రుమంబులన్
సరమొనరించినట్లు సరసస్థితిమండల మధ్యవర్తియై
మురళిరవంబునం దెలఁగు మోహనమూర్తి మురారిఁగొల్చెదన్.
(వెలగపూడి మణిపెద్దామాత్యవెంగాగ్రజి అనువాదము)

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

నారికిన్ నారికిన్ మధ్యగా శౌరియున్
శౌరికిన్ శౌరికిన్ మధ్యగా నారియున్
ఉరహిన్ కుండలంబేర్పడన్ మధ్యయై
శౌరి మోహించెగా వేణువున్ హాయిగా.

చ. గ. (నాయనువాదము)

కేకికేకాదృతానేక పంకేరుహా
లీనహంసావళీ హృద్యతాహృద్యకా
లంబవంశాటవీ డాహడావానిలః
సంజగౌ వేణునా దేవకీనందనః

కనుకొంతులే అలదంబటంచు శిఖిసంతానంబుః గేకాస్వనం
బును మీరన్ వినియుంచపెండు లలితాంభోజాళిలోనుండి చ
య్యన తేవన్ భ్రమరాళి నంతసము సేయంజాలు వంశీస్వరం
స్వన ముంగాంచి సకంప హంసదానవజ్వాలిన్ హరింగొల్చెదన్.

(వెలగపూడి)

నీలిమేఘ్ ఘూర్ణమున్ గేకలేయుష్ నెమి
ళ్లాలి హంసల్ భయంబొంది కెందమ్మి పూ
మాలలన్ దాగొను ఖ్రాంతి భీతవదనన్
లీల శ్రీ కృష్ణుడూదెగా హాయి వేణువున్.

చ. గ. (నాయనువాదము)

క్వాపి వీణా భిరామా విణ కంపితః
క్వాపి వీణాభిరా కింకిణీ నర్తితః
క్వాపి వీణాభిరామాంతరం గాపితః
సంజగౌ వేణునా దేవకీనందనః.

ఒకచో గాణలుమీటు వీణియలకున్ యుక్తంబుగా నాడు వే
రొకచో వీణకు వియ్యమై యొసరగం జేయుం గింకిణీ నాదమొం
డొకచో వీణియతోడఁ బాడు నతగా నుత్సాహియై యిట్టి నం
దకుమారాగ్రణి వేణునాదమొనరన్ వర్తిల్లె నుల్లాసియై.

(వెలగపూడి)

వీణలే మీటులం దొక్కచో నూగుచున్
వీణలో మువ్వలం దొక్కచో వాడుచున్
వీణలన్ మూర్ఛనన్ మొక్కచోఁ బాడుచున్
వేణుపూదెస్ బలే కృష్ణుఁ డుత్సాహియై.

వ. గ. (నాయకువాతము)

చారుచంద్రావళీలోచనై కృష్ణుఁడిట్
గోపగోబృంద గోపాలకా వల్లభ।
వల్లవీబృంద బృందారక। కాముక।
పంజగా వేణునా దేవకీ నందన।

శ్రీపులు గోపదంపతులుఁ గేవలభక్తి భజింప నప్పరో
రూపము గల్గు ప్రేతలు మరుల్కొని క్రీడయొనర్చ సంభృతా
ష్టాపద భూషలౌ చెలులు సౌధములందిలకించి చూడఁగా
గోపకుమారుఁ డొప్పె రవగుంభితవేణునినాదలోలుడై

(వెలగపూడి)

శ్రీపులై గోపికల్ క్రీగనుల్ చిమ్మఁగన్
గోప గోపాంగనా గోగణారాధ్యుడై
గోపికాదైవతా గోపికాప్రేమికుం
డావయిన్ వేణుపున్ హాయిగా నూదెడున్.

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

మౌళిమాలా మిళన్మత్త భృంగీలతా
భీతభీతప్రియా విభ్రమాలింగితః
స్రస్తగోపీకుచా భోగ సమ్మేళితః
సంజగౌ వేణునా దేవకీ నందనః

మౌళితటిన్ ఘటించిన సుమమ్ముల వెంబడి వచ్చు భృంగ రా
జీలలిత ధ్వనింగలఁగి చెలువలూఁదఁగఁగౌఁగిలించు గో
పాలక భీరుకోటి కుచభారపురమ్మున నాము రావళీ
లాలనమానసమానస విలాసుని వేణువినోదుఁ గాంచెదన్.

(వెలగపూడి)

మౌళి పూమాలలం ఝంఝరాలాడఁ బల్
వేలపై గోపికల్ లీలగాఁ గౌఁగిటల్
వ్రాలి యీయన్ దమిన్ బాహులన్ పోలుచున్
లీలగోపాలుడున్ వేణువూదెన్ బళీ.

(శ. గ.)

చాఁ చామీకరాభాసభామావిభు
వైజయంతీలతా వాసితోరః స్థలః
నందబృందావనే వాసితామధ్యగః
సంజగౌ వేణునా దేవకీ నందనః

బళిరా బంగరుతీగె గుంపున దలిర్చన్ జాలు బృందావనాం
చిత పిల్లోకవతుల్ విలాసగతులన్ సేవించ రాసక్రియా
చతురత్వంబున వైజయంతి నటియించన్ వేణుగాన స్వనా
మృతధారావతిమంజులంగుహరినెమ్మింబ్రోచుమమ్మెల్లప్పుడున్

(వెలగపూడి)

కుందనంపుందళుక్కొలుపు ప్రీత్ చుట్టగన్
డెందమున్ పై జయంతి రుచుల్ పొంగగా
నంద బృందావనిన్ భామినీ మధ్యుడై
విందుగాఁ గృష్ణుడున్ వేణుగానంబడెన్.

బాలికా లాలికా బాలలీలాలయా
సంగ సందర్శిత భ్రూలతా విభ్రమః
గోపికా గీతదత్తావధాన స్స్వయం
మంజుగా వేణునా దేవకీ నందనః.

(శ. గ.)

తాళములుగ్గడించు వటబాకరతాళ లయానుభావిత
భూషితపొంపు పల్లవ నగోజ ముది మృదుగాన పై బరిం
దాలిమి నెచ్చరింప నవభావము మీఱఁగ వేణుపాటదై
లాలితసౌమ్య వైభవకళా నిపుణుండగు శౌరిఁ గొల్చెదన్.

(వెలగపూడి)

బాలికల్ తాళముల్ వైచుచుండన్ లయన్
లీలగాఁ గన్నెమల్ వింతగా త్రిప్పుచున్
బాలికల్ పాడు నాపాట లాలించుచున్
లీలగోపాలుడున్ వేణువూదెన్ బళీ.

(శ. గ.)

పారిజాతం సముద్ధృత్య రాధాకరే
శోభయన్ స్మార భావాగ్ర హాస్యాంగదే
శీతశీతే వశీయామునీయే తటే
సంజగౌ వేణునా దేవకీనందనః

43

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

తనులో డస్ సమమైన కాంతిగుణముల్ రాధామయోరూప వి
భ్రమముల్ గల్గిన భావమున్ గొలుపు గల్పక్షణమున్ నిల్పి యు
య్యమునా సైకతమధ్యశీతల తలన్యగ్రోధ వీథిన్ ముదం
బమరన్ వేణువినోద నాదరతుఁడౌ నట్టి కృష్ణు నీక్షించెదన్.
(వెంగపూడి)

ప్రేమతో రాధికా ప్రేమికుండుంచి యా
భావ్య యుల్ ముంగిటన్ పారిజాతంబహో
ధ్యానమునీయోగ్యులం దాతలీ [illegible] యులన్
శ్రీముకుందుండొగిన్ వేడుగా నంబిడెన్.
(వ. గ.)

[illegible] హనం [illegible] హనం [illegible] మౌగ్ధ్యమ్
[illegible] మహానం సుధాం వేణునాదైః
[illegible] హనం [illegible] రహాంసి
మహానంద పరస్య [illegible] ముస్తాత్ [illegible]–60 (వ. గ.)

[illegible]దముఁ గోరఁగా దగిన యౌవనకాంతి నిరూఢి నందమున్
[illegible] కటాక్ష వీక్షణము చే వశపించుచుఁ [illegible]
[illegible]దము [illegible] గరించి [illegible] నిగిడించుచున్ [illegible]
[illegible] నిధానమై వెలుగునందకుమారకుఁ గాంచి మ్రొక్కెదన్.
(వెంగపూడి)

పొందుచున్ బొందుచున్ బొందు ప్రాయంబుచే
చిందుచున్ చిందుచున్ వేణుగీతిన్ సుధల్
విందుగా గోలుచున్ వింత క్రీడాఫలన్
నందనానంద పూర్ణేందిరాయున్ మ్రొక్కెదన్.
[వ. గ.]

విక్రేతుకామాదధి గోపకన్యా
మురారిపాదార్పిత చిత్తవృత్తిః
దధ్యాదికం మోహవశాద వోచత్
గోవింద దామోదర మాధవేతి.

నవలావణ్య విలాసినీతిలకమానందంబునన్ నంద నం
దన పాదార్పితచిత్తవృత్తి మరలింపన్ నేరకే వీధిలో
నవనీతాదికమమ్ముచో ముఖపుటందందంబొదులంగాంచి మా
ధవ గోవిందముకుంద కృష్ణయను సుద్యన్మోహ విక్రాంతితో
[వెలగపూడి]

వెన్న పెరుగు పాలమ్ము గోపిక యొకర్తె
భక్తిమనసును హరిపదాబ్జముల నిలిపి
కేశవ! ముకుంద! మాధవ! కృష్ణ! యనుచు
వాడవాడగు గంపను దాల్చి పలుకుచుండె. [చ. గ.]

సంసారే కింసారం కంసారే శ్చరణకమల పరిచలనమ్
జ్యోతిః కిమంధకారే యదంధకారే రమాస్మరణమ్
సారము కంసవైరి పదసారస చారుతరార్చనంబు సం
సారమునందు నింపుదరసమ్మత గాఢతమాంధకార ని
స్తారము వీనికిందగిన సద్గురుసేవల కారణంబుగా
కారయ నింతకంటె సుఖావహమైన విశేషమున్నదే.
(వెలగపూడి)

సారమేది యీ సమస్త సంసారమందు
శౌరిచరణ యుగళపంకజార్చనంబె
హార్ద్ర అంధకారమునందు జ్యోతియేది
మాధవపదారవింద సంస్మరణమొకటె.
[చ. గ.]

త్వయి ప్రసన్నే మమ కిం గుణేన
త్వయ్యప్రసన్నే మమ కిం గుణేన
రక్తే విరక్తే చ వరే వధూనాం
నిరర్థకః కుంకుమపత్ర భంగః

నీవు ప్రసన్నమైనయెడ నేరుపులేటికి నప్రసన్నుతన్
నీవు పరాకుచేసినను నేరుపులేమిటికెంచిచూడఁ గృ
ష్ణా విభుడాదరించు సమయంబున నొల్లమి చేయువేళ లం
గావలిపై లతాంగులకుఁగైసగు కుంకుమపత్ర భంగముల్
(వెలగపూడి)

నీదయను గ్రహింతువ పనేమిటి కృష్ణ! యికన్ గుణావళుల్
నీవయనుగ్రహించవ పనేమిటి కృష్ణ! యికన్ విలాసముల్
భావమువంటిప్రియుండెయనురక్తుఁడయైన విరక్తుడైన నిం
దేవిధి వర్ధమౌనుగదె యింతులకుంకుమపత్రభంగముల్
(శ. గ.)

మధురం మధురం వపురస్య విభోః
మధురం మధురం వదనం మధురమ్
మధుగంధ మృదుస్మితమేతదహో
మధురం మధురం మధురం మధురం.

చూడంజూడఁగమేనఁదానిను మడించున్ మాధురీ సంపదల్
చూడంజూడగ మోముగోముమడిమెచ్చున్గట్టుమున్మిటికిన్
జూడంజూడ మరందబిందువుల మించున్ మందహాసంబు నీ
జూడంజల్లరు మాధురిఁజెలఁగునాస్వామిన్ విలోకించెదన్
[వెలగపూడి]

4'6

మధురము మధురము మధురేతి తనువు
మధురము మధురము మధురము వదనము
మధురము మధురము మధురం బధరము
మధురము మధురము మధురము సర్వము.

[చ, గ,]

రాగాంధగోపీజన వందితాభ్యామ్
యోగీంద్ర భృంగేంద్ర నిషేవితాభ్యామ్
ఆతామ్ర పంకేరుహ విభ్రమాభ్యామ్
సామిన్ పదాభ్యామయమం జలిస్తే

అరుణాంభోజ విలాసమై ప్రళయమోహావేశ గోపీ మన
స్సరసీశోభితమై మునీంద్రజన చంచచ్చంచరీక వ్రజా
కరమైహంస కనాదమేదురముయునై కస్పృష్టు పాదాబ్జ యుం
గర యుగ్మంబున నంటియుండు తుదకున్ వీకనోలాల్పెదన్.

[వెంగపూడి]

కృష్ణుఁ డనునెగ్గుగున్న బంధించుటకును
బంయముల మఱవొప్ప యశోదజననికో లో
లేక గోపికావళిలో గాక గాన
మింక నెవి కట్టుఁగంబంబు లేఁగాన.

తమ్మిపువ్వుఁబోలు చేతిలోఁ దమ్మిపువ్వుఁ
బోలుకాలు తమ్మిపువ్వుఁబోలె మోమునందు
నుంచి వటపత్రశయ్యఁ బరుండుహరిని
బాలగోపాలు మనసార భక్తిఁ దలఁతు.

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

అమ్మా; యెందుకుఁగృష్ణ;గిన్నె యిటుతెమ్మా; గిన్నెతోనేమి;క్షీరమ్మున్ద్రావుదుఁ;బాలు లేవిపుడు; క్షీరంబెప్పుడుండున్; దినాంతమ్మౌ; యెప్డదివచ్చుఁ; జీకటి; నను న్గమ్మని రాత్రియొయ్యఁ బాలిమ్మంచున్గడుఁదల్లిపైఁబడిపెరున్ శ్రీకృష్ణుఁడోమున్మిమున్.

సారమేది యీ సమస్త సంసారమందు
శౌరిచరణయుగళపంకజార్పణంబె
ఉర్వి నంధకారమునందు జ్యోతియేది
మాధవపదారవిందసంస్మరణ మొకటె.

ఎన్నొ యవతారములు పరమేశ్వరునకు
భువనకళ్యాణకరములై పొలుచుఁగాని
గోపులకు గోపకులకును గోపికలకుఁ
గృష్ణుఁడే గాక ముక్తినిం దెవఁ డొసంగె.

లీల సంసార జలకేళిఁ దేలు స్త్రీల
మొదలి మాయచీరలఁ గృష్ణుఁ దొంగ హరింప
చేయొ జట్టా కన్యాఁకలో చీర లయ్యెఁ
దత్త్వ మెఱుఁగని యాగోప తరుణులకును.

నీవ యనుగ్రహింపవ పనిమిటికృష్ణః యింకన్ గుణావళుల్
నీవ యనుగ్రహింపవ పనిమిటికృష్ణః యింకన్ గుణావళుల్
భావమునం బ్రియుండె యనురక్తుఁడె యైన విరక్తుఁడైన నిం
దీవిధి వ్యర్థమౌనుగదె యింతుల కుంకుమ పత్త్రి భంగిమల్.

నొసటన్ గస్తురిబొట్టు, పేరురమునందున్ కౌస్తుభాలంకృతుల్
వసయౌముత్కనేఁ గొత్తపు త్తియుతము, కెంపు బిల్లవంగ్రోవి, చే
త సువర్ణోజ్జ్వలకంకణంబు, లొరలంతన్ గంధముల్, కంఠసీ
మ సరాల్ సొంపిడ గోపికల్ గొలువ నింపౌకృష్ణుః దీపాతడిన్.

భువనాలూగెను, వేదరాశిమొరసెన్, ప్రోదుల్ చిగిర్చెన్,
శిలల్ ద్రవియించెన్, మృగముల్ మెయిన్మఱచె,
మందల్ వొక్కె గోపాళి భ్రాంతివడెన్, మ్రొక్కిరి సంయముల్,
పరిగముల్దీపించె, నోంకారమున్ వివరింపంబడె
బాలకృష్ణు మురళీ నిక్వాణముల్ తాక్కలన్.

మనస! మేల్కొని మేల్కొని మసలు మెపుడు
నేఁటికిఁ గదా కృతార్థత నెగడె నీకు
అనుభవింపు మనుభవింపు మనవరతము
ఇదిగొ పూర్ణబ్రహ్మానంద మెదుట నుండె.

పొందుచున్ బొందుచున్ బొందుఁ బ్రియంబుచేన్
తిందుచున్ తిందుచున్ తేజగొనన్ సుదల్
విందుగన్ గ్రోలుచున్ వింత క్రీఁడాపులన్
తిందు నానందపూర్ణేంద్రియున్ మ్రొక్కెదన్.

ఇక్కడనొ యక్కడనొ కృష్ణ! యిపుడొ యపుడొ
నిన్ను వీక్షించితిమేని నిశ్చయముగ
మోక్ష సామ్రాజ్యమైన మామ్రోల వ్రాల
నింకఁ జిన్నచిన్న సుఖాల కేమిలెక్క.

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

చేయి విదలించి బలిమితో పోకని పోయినావు
గాని యిదియేమి చూడగా గాదు వింత
ఎటుల [illegible]దినుండి దాటిపోయెదవో చూతుఁ
[illegible]ందు నీపాదుష మెదో గణింతు

వ్రజయువతీపూర్ణ గోపికావందితములు
సిద్ధయోగీంద్ర భృంగసంసేవితములు
అమలమందార బృందార కాశ్రితములు
నైన నీ పదంబులకు జోహార్లు కృష్ణ!

సంపూర్ణము.